

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ РЕСПУБЛИКИ ХАКАСИЯ
ДОМ ЛИТЕРАТОРОВ ХАКАСИИ

Хакасияның ңаңы
писательлері

Воины-писатели Хакасии

Тиспереков Яков Андреевич (1924 – 2006)

Я.А. Тиспереков Пии аймааның Хызыл хара сүғ аалында түрөен. Илбек Адалығ чаага ол 1943 чылда хабылған, япон чаазында араласхан. Ыраххы Востокта ол 1950 чылға читіре служба апарған. Анаң Хабаровск города халған. Тöреен чирінзер ол 1954 чылда айланча.

Яков Тиспереков кибелістерні 1960 чылларда

пазып пастапча. Аның кибелістері Илбек Адалығ чаага, тöреен чир-сууна чарыдылчалар. Композитор Г.И. Челбораков Яков Андреевичтің кибелістеріне күглер пас салған. Ол санда, «Часхы», «Чалахай нымырт» паза даа пасха сарыннар.

Кибелісчинің пастағы чыныздызы 1968 чылда чарыхха сыйхан, түгенчізі 2005 чылда. Ана ол «Ханаттығ чүрек» чыныздыны Яков Тисперековтың туған-чагыннары сыйфарыбысханнар.

Арғыстарыма

Орай кіңігден ірке ёспеебіс,
Он читі часты чахсы көрбееебіс,
Чібек хурларнаң чазан чёрбееебіс,
Чиит хыстарнаң хыныс пілбеебіс.
Хынызым полған хызыл чылтыстар,
Чуртыбыс полған чалбах назылар,
Частығым полған састьің тылолар,
Хойным чылтыхан хырлығ мылтыхтар.
Чаада чат халған арғыстарыбысты,
Чадыған алыш,chooxxa кирчебіс,
Чарых күннерде адап чёрчебіс,
Оңмас тастанда аттарын пасчабыс,
Чөрген чолыбыс ырыстығ ползын,
Чахайах оттарнаң чайхалыс ёссін.
Харах назы аххан чирлерде
Хустар аймағы тапсазып иртсін.
Хайда чёрчезер, аарлығ арғыстар?
Он читі часта амыр көрбеезер.
Че, андағ полза, хатап чуртааңар,
Палаларыбысха ырыс пиреендер.

Тұғенчі сөс

Халғанчы пічиимні сағаа мин пасчам,
Харағым назын чирге тоолатчам.
Пістің арабыс пис мұң пирста,
Пәзігөк тағлар, көп суғлар ахча.
Минің хынызым, андағ даа полза,
Пір дее тудығ чох синзер учухча.
Сөлеен сөстерің минің чүреемде
Күн хараа чіли уламох койче.
Халғанчы сөзімні сағаа чоохтапчам,
Көксімötіре ўс ух тееп парған.
Ізіг ханым көбөк чіт парған.
Хыримда минің имчі одырча,
Ічем не чіли мині мааннапча.
Че мин пілчем, чуртазым чоғыл,
Ічеме, парып, сөлеп пирерзің.
Түңере түзіп ылғап чёрбезін,

Ічем чирінің ўчён күрестім,
Ыырчыларымнаң өдіс көп алдым,
Пістің чирден ығара сүрдім,
Паза хаңан даа кірбестер, неке.
Мин олаңай ла чаачы пол чадам.
Минің хомдымда пазылбас адым.
Ічем мині тілеп чөрбезін,
Мун даа чонның чүреенде чуртим.
Суранчам синнең пазох, хынғаным,
Халғанчы пічиимні хайраллап чёр син.
Көп суғлар ах парған соонда,
Арса, син пазох хығыр көрерзің.

Ішелер пічіктері

Ішелернің пічіктері
Ундулбас чўреебісте.
Чаа чолларына чиде,
Кілеп тапчаңнар пісті.
Харах частарынаң олар
Пазылған полчаңнар.
Хатығ харбазығда
Хатағлығ күс хосчаңнар.
«Палам-кинчем,- пасчаң ічем,-
Сағаа сахсынып чобалчам,
Паарым-чўреем хайылдырчам,
Пічік-сағбаң на хадарчам.
Чадығ чадарға итчетсем,
Частығым хатығ пілдірче.
Чарып турған чарығы
Чарыпчатханға тёйй нимес.
Ізік кинетін азылза,
Чўреем минің ачи түсче.

Палам килді тіп кёрзем,
Пасха ла кізі пол парча.
Сыннаң асчатхан чазағны
Синёк килир көр салчам.
Хачан даа минің сағызым
Синнең не хада араласча.
Ойнаан ўннің хомызың
Кöö чох турча стенеде.
Хайлаан синің хайларың
Хулаам ам даа соолатча».

Инейнің ыры

Игір тайахтығ иней пол пардым,
Инем чирінче чёр полбиныбыстым.
Иптіг чуртасты асхынчах көрдім,
Амғы тölлерім ырыстығ ползын.
Хада тёреен харындастарым
Ханнығ чааларда чатхлап халған.
Алны-кистіме ойлацаң оолғым
Чирі-суу ўчён тынын айабаан.
Хынызып хонған абаҳайлары,
Хоных таа хонмин, муханыс чёрче.
Оларның халған палацахтары,
Мині ундутпин, ойлас кір чёрче.
Хайран минің хайнаан чүрегім,
Оларны көрзем, ёрініп парча.
Хада ла тёреен харындас чіли,
Оларнаң хада чоохтазып чёрчем.

Іче сыйды

Хараа-күнёрте ылғап чөріп,
Харағым одын чідір салдым.
Чирім ўстүнде чочып ла чөріп,
Чүреемнең хомай мин пол пардым.
Хада төреен харындастарым
Ханның чааларда чатхлап халған.
Хара чирімнің ўстүнде
Хара чалғызан мин чат халғам.
Паарымнаң сыххан палацахтарым
Пірдеезі ибзер минің айланмаан.
Хайди-піди ле ёскіріп алышп,
Хада даа чуртириға мағаа киліспеен.
Муханып чөрген минің күннерім
Мун даа чылларға ундулбин чөрзін.
Ханнан даа аххан хараамның чазын
Халых чоннарым паза көрбезін.
Хара чирімнің не ўстүнде
Ханның чаалар паза чох ползын.
Халых чонымның көгліг чуртазы
Паза хастанға даа пиктеліп турзын.

Ічемнің хумартхы сарыны

Че ле параан, ікі азағым,
Че ле параан, игір тайағым.
Хараа-күнөрте тынағ чоғыл,
Харындастарым чолы чоғыл.
Че ле параан, ікі азағым,
Че ле параан, игір тайағым.
Ханнығ чаада харбасханнар,
Хатап чиріме айланмааннар.
Паарымнаң сыйхан палаларым
Пасха чирлерде чат халғаннар.
Че ле параан, ікі азағым,
Че ле параан, игір тайағым.
Пёзік сынға сыйып алзабыс,
Пазох оларны хадарапбыс.
Че ле параан, ікі азағым,
Че ле параан, игір тайағым.

Мына чаага парған чоллары,
Харындаzym хатап килбинче.
Аар тынып ла, пазох айланчам,
Күннерім не санап чобалчам.
Че ле параан, ікі азағым,
Че ле параан, игір тайағым...
Оларны даа сахтап полбаспын,
Паарым сыстиин тосхыр полбаспын.
Че ле параан, ікі азағым,
Че ле параан, игір тайағым.

Чёрген чолым

Чёрдім пазох чирімче,
Чаага чёрген чолымча.
Хада парған арғыстарым
Харағымның алнында.
Тигір төзі чалбыран турған,
Хара түдён чабыс чылған.
Халых чонны чобағ пасхан,
Хан-чүргін түгет турған.
Хараа-күнөрте харбазығда
Хара пазым хырал халған.
Хакас, орыс – прайзы хада
Хазыр туста чёленіс турған.
Хайдар хыйға сіліглерім
Хырых чылларда хырыл халбаан,
Тіріг халғаны ол тустардан
Азах-хол чох айланғлаан.
Амды кёрчем ол чирлерні,
Амыр, сіліг ёңзіп чатча.
Хайнап иртті нымзах кённім,
Пу наа кёрім сағыс тыытча.
Адыңар сірернің ундулбас полар,
Амыр хоных сайбалбин турар!